FKF
SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ
SOSYALİST FİKİR KULÜBÜ

Marksizm
-sosyalist dünya görüşü-

TÜSTAV

Bu yazı S B F Sosyalist Fikir Kulübü Bilimsel Araştırmalar ve Eğitim Kolu tarafından hazırlanmıştır.

FKF
SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ
SOSYALİST FİKİR KULÜBÜ

YAYINLARI. Sayı : 3

Ankara - Ocak 1968

ÖNSÖZ

Kapitalizm, yani bünyesinde sınıf çelişmesi taşıyan en son toplum biçimi, yıkılışını geciktirmek için bilimsel düzenbazlıklar da yapmak zorundadır. Kapitalizmin egemen olduğu bütün ülkelerdeki eğitim kurumlarında yazılan, okutulan kitabların tümü; yanlışlığı çoktan isbatlanmış "idealist" felsefeyi temcit pilâvı gibi ısıtıp ısıtıp, genç beyinlere yerleştirmek amacını güder.

Oysa, bilimsel gelişmenin belli bir düzeyinde bütün açıklığıyla ortaya çıkmış olan "materyalist" felsefe, kapitalizmin ve sınıf ayrılıklarının ortadan kalkmasını hızlandırır ve bu yüzden de liselerde, üniversitelerde materyalizmden ya hiç söz edilmez, ya da yanlış öğretilir.

Böylece, kapitalizmin egemen olduğu bir ülkede, Marks ve Engels tarafından ortaya konulmuş bulunan en öncü felsefeyi, yani "diyalektik materyalizmi" öğrenmek ve doğru bir dünya görüşüne sahip olmak ancak kişinin kendi çabasına kalıyor, hâttâ bazan bunu yapmak bile imkânsız oluyor. 1960 öncesinin Türkiye'sini bir düşünün : Hangi kitabı okuyacaksınız, hangi düşünürü bulup ondan "diyalektik materyalizmi" size öğretmesini istiyeceksiniz? Yabancı dil bilseniz bile, diyalektik materyalizmi öğrenmek için okumak zorunda olduğunuz kitapların yurda sokulması yasaklandığından, çabalarınız boşa gidecek.

Durum, bugün biraz daha iyi. Sınırlı da olsa, bu dünya görüşünü anlatan kitaplar yayınlanıyor. Ama öylesine karışık bir yayın ki bu, marksizmin metodunu öğrenmeden yeryüzündeki uygulamalarını öğrenmek ve tabii sonra bir sürü yanlış iş yapmak pekâlâ mümkün.

Söylemek istediğimiz şu Marksizm, ancak önce metodu öğrenilerek kavranabilir. Marksist inceleme metodu olan

TÜSTAV

diyalektik ve marksist kavrama yolu olan materyalizmin çok iyi bilinmesi, "ben sosyalistim" diyebilmenin ilk koşullarından biridir.

Değinmek istediğimiz bir sorun daha var : "İdealizm" ve "materyalizm" sözleri, bugün dört ayrı şeyin karşılığı olarak kullanılıyor. Felsefe açısından, "idealizm" dünyayı ruh yoluyla açıklıyan, "materyalizm" de evreni bilim yoluyla açıklıyan görüşlerdir. Oysa, bu kelimelerle oynanarak, her iki söz de günlük konuşmalarda, değişik şeyler anlatır hale getirilmiştir. İdealizm, bir ülkü sahibi olmak ve onun için savaşmak diye; materyalizm de, kendini maddi zevklere adamak diye tanıtılmıştır. Oysa felsefi anlamında materyalist olmak, bilimsel bir zorunluğun gerçekleşmesi ve bilimin zaferi için savaşmaya ve hayatını adamaya engel değildir. Yüzyıldır sosyalizmin zaferi için çarpışan ve ölen insanlar; işçiler, köylüler "idealist" miydi dersiniz? Yoksa, yeryüzünde bilimin ve özgürlüğün zaferini sağlamak için çarpışan materyalistler miydi? Öte yanda, eğer idealizm bir ülkü uğruna savaşmak ise, 16. yüzyılın en büyük düşünürlerinden Ciordano Bruno'yu bilimsel düşünüşü ve materyalizmi savunduğu için diri diri yakan engizisyon mahkemesinin "ülküsü" nasıl bir şeydir dersiniz? O mahkemede, bir ülkü için savaşan kimdi acaba? Bruno mu, yoksa sevgili papazlar mı?

TEMEL KAVGA

Bir orman yangını

Öldürdüğü hayvanın postuna bürünerek ısınmaya çalışan ilkel insan, biraz ilerdeki ormanın üstünde, âniden gözünü kamaştıran bir ışık gördü, kulakları sağır edici bir patlama duydu. Orman yanmaya başlamıştı. Bir alev gökyüzüne kadar yükseliyor, sıcaklığı mağaraya kadar geliyordu. Şaşkın şaşkın bakınan insan, bir süre sonra ateşin kendisini ısıttığını farketti. Postu üzerinden attı. Ormana doğru yürüdü ama, bir noktaya gelince ısınmak değil, yanmak üzere olduğunu gördü. Vazgeçti, geri döndü.

Sabahleyin, ormana daha da yaklaştı. Ateş hafiflemişti. Düzlükte yarısı yanmış bir dal parçası buldu. Biraz ötede, kavrulmuş bir geyik yatıyordu. Dalı ve geyiği mağaraya getirdi. Dal, mağaranın içini ısıtıvermişti. Geyiğin eti de, taşla öldürüp çiğ yediklerinden çok daha lezzetliydi.

İnsan, nasıl düşündü?

Ateş sönmüştü. İnsan, uzun süre ateşi yeniden yakmaya çalıştı. Birçok şeyi denedi. Daha sonraları, iki dalı birbirine uzun süre sürtünce bunlardan ateş çıktığını ve kıvılcımların kuru otları tutuşturduğunu gördü. Artık, ateşin nasıl yandığını öğrenmiş, ilk bilimsel bilgiyi yaratmıştı.

Ama, düşen yıldırımın etkisinden bir türlü kurtulamamıştı. Gökten ateşler, sular yağıyordu. Ateş onu ısıtıyor, yaklaşırsa yakıyordu. Sorunun karşılığını göklerde aradı, çözemeyince de insanüstü bir şeyin bu olayları yarattığına karar verdi. Henüz yıldırımın, topraktaki negatif elektrik yükünün bulutlara doğru boşalması olduğunu çözecek fizik bilgisine sahip değildi. Bu bilgisizlik, onun idealizme ilk adımını atması sonucunu doğurdu.

Mağara adamı, bilgisinin elverdiği kadarıyla materyalist, bilgisizliği kadar da idealist olacaktı.

Felsefenin temel sorusu

Felsefe dünyasının temel kavgası böylece doğdu. Düşünce tarihinin başlangıcında bilimsel bilgiler hiç denecek kadar azdı. Bu, idealizmin geçici egemenliğini sağladı. Ama bilimler geliştikçe, idealist felsefenin doğmaları birer birer yıkılmaya başlandı.

Felsefe ile bilim arasında doğan çatışma, Marks ve Engels'in diyalektik materyalizmi ile çözülüp, felsefe ile bilimin özdeşliği sağlandı. Ama, idealist

TÜSTAV

felsefe hâlâ kavgayı bırakmış değildir. Çok açık ve kesin bilimsel kanıtlara rağmen, kendi dediğinde direnmektedir.

O halde şimdi idealizmin ne dediğini görelim.

İdealizm nedir?

İdealizme göre, şeyler, yani ev, otomobil, insanlar, kalem, hava, su, v.s. gördüğümüz ve anladığımız biçimde varolmazlar. Şeylerin varolması için onları düşünen bir ruh gereklidir.

İdalizme göre, "maddeyi düşünce yaratır." Beş duyumuz aracılığı ile edindiğimiz duyumlar, aklımızdaki fikirlerden başka birşey değildir. Yani madde yoktur, fakat biz varmışçasına düşündüğümüz için maddeyi var sanırız. Evler, sokaklar, otobüsler bizim dışımızda değil, sadece düşüncemizde vardır. Dünya gerçeğinin kaynağı akıldır. Ama, bizim aklımız bu fikirleri tek başına yaratamıyacağına göre, bizim aklımızı da daha güçlü bir aklın yarattığını kabul etmek gerekir. İşte, idealizm burada herşeyi, getirir, "tanrı" düşüncesine bağlar.

Böyle diyen, maddenin sadece düşüncemizde olduğunu ve onun ötesinde varolmadığını savunan bir idealisti alın, sokakta karşıdan karşıya geçirin. Bakalım burnunun ucunda kendisine doğru son hızla gelen bir otobüs gördüğü zaman tepkisi ne olacak? Eğer hâlâ "otobüs sadece benim düşüncemde vardır" diyorsa, otobüsün önünden çekilmemelidir. Kaçıyorsa, idealizmi iflâs etmiştir.

Demek ki, idealistler de, zorunlu olarak materyalist bir yaşama biçimi içindedirler. (1)

Materyalizm nedir?

Materyalizme göre, evreni yaratan düşünce olamaz. Tam tersine, düşünce, maddenin üstün bir ürününden başka birşey değildir. İnsan, beyni olduğu için düşünür. Düşünce, beynin ürünüdür (2).

Madde, düşüncemizin dışında ve ötesinde varolan birşeydir ve varolmak için düşünceye muhtaç değildir. Düşünceler, maddenin insan bilincinde yansımasıdır. Tabii böyle olunca, maddeden bağımsız ve ölümsüz bir ruh da yoktur.

---

(1) Georges Politzer, Felsefenin Başlangıç İlkeleri, Ankara 1966, Sol Yayınları, s. 54

(2) Burada dikkat edilmesi gereken, düşünce ile beyin arasındaki ilişkinin, safra ile safra kesesi arasındaki ilişkiden farklı olduğudur. Düşünce bir salgı, bir "şey" olmayıp; bir ürün, bir faaliyettir.

Materyalizme göre, dünyayı bilip tanıyabiliriz ve bilimlerin aracılığıyla, dünya hakkındaki fikirlerimiz gittikçe daha doğru hale gelir.

"Üçüncü" yollar

Felsefenin temel sorusuna idealizmin ve materyalizmin verdiği karşılıkları gördük. Bunların dışında, ikisinin de yanlış olduğunu öne sürüp, "üçüncü" bir yol olarak ortaya çıkma iddiasında olan, ama mutlaka iki görüşten birine katılan felsefeler vardır. Bunların en ünlüsü, bilinemezcilik (agnostisizm) dir. Bu felsefeye göre, şeylerin gerçek mahiyetini öğrenmeye çalışmak faydasızdır ve biz, görünüşlerden başka hiçbir şeyi bilemeyiz (3). Oysa, bilimler göstermiştir ki, insanların evreni anlamaları ve çözmeleri mümkündür.

Engels, bilinemezcilere "utangaç materyalistler" diyor. Gerçekten de bunların tabiat felsefesi materyalisttir, üstün bir ruhun tabiata karıştığını bilinemezci de kabul etmez. Ama, gene de, bilinen evrenin ötesinde üstün bir varlığın yaşayıp yaşamadığını söyliyemiyeceğini eklemeyi unutmaz. Lenin de, işte bu yüzden : "Bilinemezciyi biraz deşin, altından idealist çıkar" demiştir.

---

(3) Fazla bilgi için : Politzer, a.g.e., s. 58-66

TÜSTAV

MARKSİZMİN DOĞUŞU

Ondokuzuncu yüzyılın en büyük olayı

Ondokuzuncu yüzyılın ortalarına doğru, gelmiş geçmiş en ünlü arkadaşlıklardan biri, iki genç alman tarafından kuruluyordu. Bu iki gencin, Karl Marks ve Fridrih Engels'in dostlukları ölene kadar sürecek ve insanlık tarihinde devrim yapan bir felsefenin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır.

Bu felsefe, bazan "diyalektik materyalizm", bazan da sadece "marksizm" diye adlandırılır. Marksizmin başlıca üç kaynağı vardır. Bunlar :

1. Klâsik alman felsefesi,
2. Klâsik ingiliz iktisadı,
3. Fransız sosyalizmidir.

Şimdi, bu kaynakların niteliğini kısaca inceliyelim.

Hegel ve Foyerbah

Almanya'da gittikçe daha tutucu hale gelen burjuva sınıfı ve onun ideologları, bu son düzenin ideal olduğunu ve korunması gerektiğini savunuyorlardı. Bu arada Hegel adlı bir alman düşünürü ise, gerici Prusya krallığının politikasını onaylamakla birlikte, 1789 Fransız devriminin yıkılmıyacak sanılan feodaliteyi yıktığını gördüğü için şöyle bir kuralın insanlık tarihine egemen olduğunu öne sürdü :

İnsanlık tarihi, zıt fikirlerin çarpışmasından oluşur. Gerçek olan herşey, zamanla akıl dışı olur. Varolan herşey ölmeye lâyıktır (4).

Hegel'in bu bakış açısı "diyalektik" diye adlandırılır. Ama, Hegel diyalektiğinin yetersiz olduğu açıktır; çünkü, zıtlığın, çatışmanın sadece düşüncede olduğunu öne sürer. Yani Hegel, diyalektiği ters anlamıştır. Evrende oluşan değişmelerin insan düşüncesindeki zıtlıklardan doğduğunu söylemek, diyalektiği başaşağı yürütmekten başka bir şey değildir. "Başaşağı yürüyen diyalektiği" Marks ayakları üzerine yerleştirmiştir.

Klâsik alman filozoflarından Ludvig Foyerbah, Hegel'e göre daha devrimci bir felsefe getirmiştir. Ama, Hegel'in diyalektik yöntemini bir yana itmiş olması, onun felsefesinin de - ki, büyük ölçüde materyalist bir felsefedir - eksik kalması sonucunu doğurmuştur.

(4) **Friedrich Engels, Ludwig Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu, İstanbul 1962, Sosyal Yayınlar, s. 8-9**

Foyerbah'ın felsefesinin de amacına ulaşmasını sağlıyan, gene Marks ve Engels'tir.

İngiliz iktisadı

İngiltere, kapitalist aşamaya ilk ulaşan ülkeydi. Yeni üretim biçimi, kendi düşünür ve iktisatçılarını da getirmişti. Adam Smit, Deyvid Rikardo kapitalist iktisadın işleyiş düzenini, ortamın ve bilgilerinin elverdiği ölçüde açıkladılar. Bu iki insanın iktisat teorisine en büyük katkıları "emek-değer" görüşünü bulmalarıydı. Smit ve Rikardo, malların değerinin, onu meydana getirmek için gerekli olan çalışma süresine bağlı olduğunu söylüyorlardı. Marks, bu görüşten oldukça yararlanmıştır. Ama, Smit'in artık - değeri ve ona bağlı olarak artan müteşebbis kârını görememiş olması, teorisini sakat bırakmış; bu sakatlık ancak marksist iktisat teorisiyle ortadan kaldırılabilmiştir.

Hayalci sosyalistler

Marksizmin yararlandığı ve etkilendiği üçüncü kaynak, fransız sosyalizmidir. Marks ve Engels, her ne kadar haklı olarak kendilerinden önceki sosyalistleri "hayalperest" olarak nitelendirmişlerse de, kendi felsefelerini kurarken onlardan yararlanmışlardır. Sen - Simon, Furye ve Ovın gibi marksizm - öncesi sosyalistlerin söyledikleri ve yaptıkları, gerçekten de onların bir hayal dünyasında yaşadıklarını gösterir. Belirli bölgelerde ortak - yaşama toplumları kurmak ya da fabrikasında çalıştırdığı işçilere iyi çalışma koşulları sağlamak gibi faaliyetler Furye ile Ovın'ın ne kadar hayalci olduklarını göstermeye yeter. Onlar, sosyalizmin burjuva sınıfıyla bir mücadele vermeksizin de kurulabileceğini sanıyorlardı. Yanılgıları, merhametlerini ve insancılıklarını bilimin rayına oturtamamalarından doğmuştu. Sen - Simon ise zaten bir sosyalist sayılamaz; sosyalizme kayan onun izleyicileridir.

Marksizmin kapsamı

Marksizm, yukarıdanberi sözünü ettiğimiz bu üç temel kaynaktan yararlanarak ortaya çıkmış, insan düşüncesinin ve eyleminin tümünü kapsayan sistemli ve uyumlu bir bütün olmuştur.

Marks ve Engels, teorilerini geliştirirken, insanlığın meselelerinin en açıkça ortaya çıktığı başlıca üç alanda kafa yormuşlardır : Felsefe, sosyoloji ve ekonomi.

Engels : ".. temel, yönetici fikirlerin çoğu ve özellikle ekonomi ve tarih alanında bunların açık ve kesin formülleştirilmesi Marks'ın işidir. Benim getirdiklerimi - olsa olsa birkaç özel kol hariç - Marks da yapabilirdi. Ama, Marks'ın yaptığını ben yapamazdım. Marks, hepimizi aşıyordu. Daha uzağı hepimizden daha geniş ve daha çabuk görüyordu. Marks bir dehaydı. Biz-

ler, olsa olsa, kabiliyetleriz. (5)" diyor. Ama, gerek felsefe, gerekse sosyoloji alanında Engels'in çok büyük katkılarını Engels'in mütevaziliğiyle değerlendiremeyiz. Gerek felsefe alanında girdiği polemiklerde, gerekse aile ve devlet gibi sosyolojinin temel kurumlarını incelerken Engels, marksizmin ana ilkelerinin kurulmasına büyük katkıda bulunmuştur.

Ekonomi ile uğraşma görevini Marks üzerine almıştı. Marks'ın ekonomi konusundaki çalışmasının ürünü, bugün hâlâ pırıl pırıl parlıyan bir dev eserdir : "Kapital".

Marksizm çağımızın en tutarlı dünya görüşüdür

Marks ve Engels'ten sonra da, marksizm, büyük eylemci önderler tarafından geliştirildi. Lenin'in, Mao Ce-dun'un marksizme, önemli katkıları oldu. Bunların ötesinde marksist iktisat, marksist sanat ve marksist ahlâk anlayışları da geliştirildi.

Bugün marksizm, gerçekten her yönüyle ortaya çıkmış, uygulanmış, olumlu meyvelerini vermiş bir dünya görüşüdür. Şimdi, bu dünya görüşünün metodunun ne olduğunu biraz inceliyelim.

(5) Engels, a.g.e. s. 34

DİYALETİK MATERYALİZM NEDİR?

Evrende herşey değişir

Diyalektik, şeyleri hareketleri içinde incelemektir. Hiçbir şey olduğu gibi, olduğu yerde, olduğu biçimde kalmaz (6). Diyalektik yöntem işte bu hareket ve değişmeyi incelerken, dört temel ilkeden yola çıkar.

Diyalektiğin birinci yasasına göre kesin, nihâi, mutlak, kutsal hiçbir şey yoktur. Herşeyin bir geçmişi vardır, hiçbir şey bir defada tamamlanıp bitmez. Bir elmayı alalım. Elma, önce bir tomurcuktu, sonra çiçek oldu, sonra ham bir elma, daha sonra da olgun bir elma halini aldı, şimdi ağaçtan düşerse çürüyecek, ayrışacak, çekirdeklerini bırakacak ve herşey yolunda giderse bu çekirdeklerden bir filiz, sonra bir ağaç doğacaktır (7). Bu hareket ve değişme, şeylerin kendi içinden gelen bir "otodinamizm"dir. Dış etkenler, bu değişmeyi geciktirir ya da hızlandırırlar. Gene elma örneğinde dış etkenlerin etkisini görebiliriz. Olgun bir elmanın bir insan tarafından yendiğini düşünelim. Çekirdeklerin ayrışması ve açığa çıkması böylece hızlandırılmış olacaktır. Yahut elmanın ağaçtan toplandıktan sonra bir buzhaneye konduğunu düşünün. Çürüme süreci geciktirilmiş olacaktır.

Her şey, her şeyi etkiler

Evrende, her şey her şeyi etkiler. Dünya, bir süreçler zincirinden oluşur. Diyalektik metodu kullanan bir kimse, elmayı incelerken, elma ağacının geçirdiği süreci, ağacın sürecini etkiliyen toprağı, suyu, güneşi de incelemek zorundadır. Evrende, birbiriyle en ilgisiz gibi görünen süreçler bile birbirini etkiler.

Şeyleri ve süreçleri birbirinden ayırıp, aralarına kesin sınırlar koymak ve aralarındaki ilişkiyi görmemek, diyalektik metodun karşıtı olan metafizik metodun ilkeleridir. Metafizik ise, 19. yüzyılda yapılan büyük buluşlar sonunda bütün dayanaklarını yitirmiş ve yıkılmaya yüz tutmuştur.

Bu metodu yıkan üç büyük buluş şunlardır :

1. Canlı hücrenin ve gelişiminin ortaya çıkarılması, böylece her canlı birimin hücrelerden meydana gelmiş bir varlık olduğunun anlaşılması, bitkilerle hayvanlar arasındaki farkın çok fazla olmadığının farkına varılması.

2. Enerjinin dönüşümünün keşfi, maddenin enerjiye, enerjinin maddeye dönüşmesinin mümkün olduğunun anlaşılması, durgun maddede de sürekli bir hareketin varlığının ortaya konması.

(6) Friedrich Engels, Anti-Dühring, Ankara 1966, Sol Yayınları s. 58
(7) Politzer, a.g.e. s. 143

TÜSTAV

3. İnsanlarda ve hayvanlardaki türler arasında evrim bulunduğunun Darvin tarafından ortaya konulması, böylece insanlar, hayvanlar, bitkiler ya da mineraller arasında kesin sınırlar varolmadığının anlaşılması.

Demek ki, bu büyük buluşlar, tabiatta hiçbir şeyin diğerlerinden kesin sınırlarla ayrılamıyacağını ve herşeyin birbirine etkide bulunduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Değişme aynı seviyede olmaz

Yukarıda, evrende herşeyin değiştiğini söylemiştik. Bu değişme, her aynı seviyede olmaz; yani sözgelimi "elma, ağaç olur, sonra gene elma olur" demek yanlıştır. Elma, ayrışarak bir ya da birkaç elma ağacı verir, fakat her elma ağacı bir değil, birçok elma verir.

Demek ki, aynı çıkış noktasına dönmüyoruz. Elmaya başka bir seviyede, yani elmanın zaman içinde gelişiminin başka bir noktasında varıyoruz. İşte bu gelişmeye, helezoni (sarmal) gelişim denir. Nesneler dairevî bir sürece uyarak gelişirler, ama daire üzerinde aynı yere dönülmez, daha yüksek bir noktaya gelinir.

Çelişme ve çelişmeli gelişme

Her şey kendi zıddını içinde taşır. Her şeyin içinde birbirine karşıt güçler, yani çelişmeler bir arada yaşarlar. Bu karşıt güçler sürekli bir mücaadele içindedir. Her şey çelişmeyi içinde taşığı için gelişir. Karşıt güçlerin mücadelesine şöyle bir örnek verebiliriz :

Bir tavuğun yumurtlayıp üzerine yattığı yumurtada çelişen iki güç vardır. Yumurtanın yumurta olarak kalmasına yönelen güç ve yumurtanın civciv olmasına yönelen güç. Demek ki, yumurta kendi kendiyle uyuşmazlık halindedir. Civciv, yumurtanın yumurta olarak kalma gücünün yenilmesinden, inkârından doğar. Ama civciv olma gücü de, civcivin tavuk olma gücü tarafından yenilecek, yadsınacaktır.

Bu konuda başka bir örnek de toplumdan verilebilir : Kölelik düzeni içinde çelişen iki güç vardı : Düzeni yıkıp feodaliteye dönüştürecek güç ve düzenin sürmesini sağlıyacak güç. Feodalitenin tarihte yer alması, köleliğin yenilmesi, inkârıdır. Ama, feodalite de aynı şekilde kapitalizm tarafından yenilmiş, yadsınmıştır. Yani kapitalizm, inkârın inkârıdır.

O halde çelişmeli gelişmenin üçlü safhası şöyle adlandırılabilir :

1. Olumlama (tez)
2. İnkâr (antitez)
3. İnkârın inkârı (sentez).

Zıtların birliği

Diyalektiğin üçüncü yasasının son bölümü, zıtların birliğine ilişkindir. Her şey, kendi içinde çelişen iki güç taşıdığına göre, her şeyin aynı zamanda kendi zıddı olduğunu söyliyebiliriz.

Matematikte artı ve eksi, differansiyel ve entegral; mekanikte etki ve tepki; fizikte pozitif ve negatif elektrik; kimyada atomların birleşmesi ve parçalanması; sosyal bilimde sınıf mücadelesi (8) bilim ve bilgisizlik gibi birbirine tamamen zıt şeyler aslında bir bütün meydana getirirler. Bunlardan biri olmadan diğeri olamaz. Sözgelimi, mutlak bilgisizlik ya da mutlak bilim yoktur. İnsan ne kadar bilgisiz olursa olsun, gene de asgari birşey bilir, yiyeceğini tanır. Bilim de öyledir. İnsanların bilgi çevresi ne denli gelişirse, bilmedikleri konuların sayısı da öylesine artar.

Niceliğin niteliğe dönüşümü

Diyalektiğin son yasası ise, değişmelerin nasıl olduğunu açıklar. Bir tencere suyu alalım. Suyu 1 dereceden 99 dereceye kadar ısıttığımız zaman suyun ısısı gittikçe artmakla birlikte su olarak kalır. Ama ısısı 100 dereceye çıkartılırsa buhar haline gelir. Aynı işlemin tersini yapar ve suyun ısısını O dereceye indirirsek, gene su olmaktan çıkıp bu sefer de buz haline geldiğini görürüz. İşte, tabiattaki bütün değişme ve gelişmeler buna benzer olaylardır.

Demek ki, nicelikteki değişiklikler belirli bir yerden sonra bir nitelik değişmesi haline geliyor. Ama bu nitelik değişmesi, mutlaka hissedilir biçimde, âni ve sert olur.

Aynı olayı toplumdan bir örnekle açıklıyalım. Sınıflı toplumun, içindeki çelişmeler ve zıtlıklar, sınıf kavgaları belirli bir hadde kadar, onun sınıflı toplum olarak sürmesini engellemez. Ama bu çelişmeler bir yerde o kadar şiddetlenir ki, büyük bir devrimle sınıflı toplum yıkılır, onun yerini sınıfsız toplum alır.

Tarihi maddecilik nedir?

Marksizmin bütün bilimlere getirdiği bu devrimci inceleme metodu, en büyük meyvalarını sosyoloji alanında vermiş ve ancak marksizmin ortaya çıkışından sonradır ki, insanlar doğru bir tarih görüşü kazanabilmişlerdir.

Marksizm, bütün diğer süreçlere baktığı gibi, insanlık tarihine de içinde çelişmeleri ve zıtlıkları olan, sürekli olarak değişen ve gelişen, zıtların birbirine dönüştüğü bir süreç olarak bakar. Kısaca, tarihi materyalizm diyebileceğimiz bu bakış, diyalektik materyalizmin insan toplumuna uygulanmasından başka birşey değildir.

(8) V. I. Lenin, Marksizmin Kaynağı, İstanbul 1967, Gün Yayınları, s. 136

TÜSTAV

Tarihi maddeciliğin temel ilkeleri Marks'ın "Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı" adlı eserinin önsözünde açıklanmıştır. Bu metne göre, insanlar yaşamaları için zorunlu olan şeyleri üretirlerken, iradeleri dışında birtakım ilişkiler kurarlar. Bu ilişkiler, maddî üretim güçlerinin, yani tekniğin, kullanılan araçların ve üretim tecrübesinin belirli bir seviyesine uygun düşer. Üretim güçlerine uygun olarak kurulan bu ilişkiler toplumun temelini, altyapısını meydana getirir. Bu temelin üstünde siyasi ve hukukî bir ideolojik üstyapı yükselir. Genel olarak, maddi hayatın üretim biçimi siyasal ve toplumsal hayatın akışını, sürecini şartlandırır. İnsanların yaşama biçimini belirliyen bilinçleri değil, tam tersine bilinçlerini belirliyen yaşama biçimleridir (9).

Sınıf nedir?

Üretim faaliyeti sırasında, birtakım insanların diğerlerini sömürmeleri, yani onların yarattığı artık - değere el koymaları sonunda toplum, sınıflara ayrılmıştır. Sınıf, aynı ekonomik görevi ve aynı toplumsal durumu taşıyan insanlardan kurulu kümelere denir. Sömüren ve sömürülen sınıfları belirliyen en önemli etken, hangi sınıfın üretim araçlarına sahip olduğudur.

Sömüren ve sömürülen sınıflar, sürekli bir kavga içindedirler. Kölelik döneminde kölelerle köle sahipleri, feodalite döneminde derebeyleri ile serfler, kapitalizmde ise burjuva sınıfı ile probletarya, sınıf çıkarlarının zıt olması dolayısıyla şiddetli bir mücadele sürdürürler.

Her dönemin hâkim sınıfı kendisini savunmak için gerekli kurumları yaratır. Hukuk ve siyaset kurumları, kendi iktidarlarına yarıyan davranış ve düşünce yolları, dinler, edebiyat, bilim ve sanat anlayışları bu sınıf kavgasında hâkim sınıfın silâhlarıdır (10).

Devrim dönemi

Belirli bir süre sonra, üretim güçlerine uygun olarak kurulmuş bulunan üretim ilişkileri, üretim güçlerinin gelişmesine uyamadıkları için, onlarla çelişme haline düşerler. Meselâ, üretim biçimi gittikçe toplumsallaştığı halde, üretim ilişkileri hâlâ özel mülkiyet içindedir. Binlerce insanın birlikte çalıştığı ve ortaya çıkardığı bir malın mülkiyeti özel kişilere ait olmaktadır. İşte bu, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişmeyi anlatır.

Üretim ilişkileri, eninde sonunda, değişen üretim güçlerine uymak zorundadırlar. Üretim ilişkileri üzerindeki bu zorlama, genellikle sömürülen sınıf eliyle yürütülür. Sözgelimi, kapitalist üretim ilişkisi olan özel mülkiyeti zorlıyan ve toplumsal mülkiyet haline çevirmek istiyen baskı kapitalizmin ezilen sınıfı olan proletarya tarafından uygulanır. Ezilen sınıf, aynı yukarda

(9) Rene Maublanc, Sosyalizmin Felsefesi, İstanbul 1966, Oluş Yayınları, s. 82 (Etudes Philosophiques, s. 152)

(10) Maublanc, a.g.e., s. 86

incelediğimiz "suyun ısınması" örneğindeki gibi, sömürülmesi arttıkça ve sömürüldüğünün bilincine vardıkça yeni bir ideoloji meydana getirir, yeni kurumların kurulmasını ister, ilerici bir kimliğe bürünen yeni bir ahlâk yaratır. Böylece devrim dönemi açılır.

Kapitalizmin de sonu geldi

İnsanlık tarihi boyunca, sınıf kavgalarını daima yeni gelişen sınıf kazanmıştır. Bunun en güzel örneği, feodalizmin bağrından fışkıran kapitalist sınıfın feodaliteye karşı verdiği mücadeledir. Bugün de proletarya, kapitalizmi yıkmak için burjuva sınıfına karşı dünya çapında bir savaş vermektedir. Dünyanın yarısında bu savaş kazanılmıştır. Diğer yarısında henüz kapitalizm hâkim olmakla birlikte, kapitalist düzenin içinde öylesine zıtlıklar bulunmaktadır ki, kapitalizmin son yıllarının yaklaştığını söylemek çok büyük bir kehanet olmasa gerektir.

Sosyalizm, dünyanın sonu mu?

Marksist teoriyi yanlış anlıyanlar ya da bilerek tahrif edenler, Marks'ın sosyalizmin en son düzen olduğunu söyliyerek kendi kendisiyle çelişmeye düştüğünü iddia ederler. Marks'ın şu sözleri, bu kuş beyinlilere verilecek en güzel cevaptır :

"Sosyalizm (..) insanlığın yeniden doğuşudur, kölelikten kurtuluşun gerçek basamağı ve gelecekteki tarihsel gelişmelerin zorunlu konağıdır. Sosyalizm, yakın geleceğin kaçınılmaz yolu ve güçlü ilkesidir. Gelgelelim, sosyalizmi taşıdığı bu özellikten ötürü, insanlığın gelişmesinin sonu saymak doğru değildir; çünkü o, insan toplumunun sadece yeni bir şeklidir (11)".

Marksist iktisat teorisi

Markist iktisat teorisi, emek - değer kuramından yola çıkan ve kapitalist iktisadın eleştirisini yapan, devrimci bir teoridir. Devrimciliği, olayları salece açıklamak değil, ama ileriye götürmek, dünyanın değişmesine katkıda bulunmak istemesinden doğar.

Marksist iktisat uygulaması da özellikle yirminci yüzyılın ortalarına doğru kurallarına kavuşmuştur. Gerek marksist iktisat teorisi ve gerekse iktisâdi uygulamalar, çok geniş bir konu olduğundan, bu yazının kapsamına alınmamış, başka bir yazıda incelenmesi uygun görülmüştür.

(11) Karl Marx, Morceaux Choisis s. 228

TÜSTAV

Akın Matbaası - Ankara